

338

Ն-66

17 FEB 2010

ԼԿՅԵՄ ԱՌԱՋԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ
ՔԱՂԴՊՐՈՑԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

№ 2

ՄԵՐ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՆԳ ՁԵՎԸ

Հ. Խ. Ս. Հ. ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1926

28 JUN 2013

38
66
№ 2

ԼԿՅԵՄ ԱՌԱՋԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ
ՔԱՂԴՊՐՈՑԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 2

ՄԵՐ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՆԳ ՁԵՎԸ

Հ. Խ. Ս. Հ. ՊԵՏԱԿՍՆ ՀՐԱՏՐԱԿՉՈՒՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1926

ՄԵՐ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՆԳ ՁԵՎԸ

Մեծ ե մեր յերկիրը, տարբեր են բնական պայմանները մեր Միության զանազան վայրերում: Տարբեր են նաև մեր ժողովրդական տնտեսության առանձին մասերը:

Հյուսիսի ծայրում սամոյեդի տնտեսությունն է, վորի միակ գույքն ու կյանքի միջոցները հյուսիսային յեղջերուների հոտն է: Բայց ահա ձեզ Պուտիլովյան գործարանը տառնյակ հազարավոր բանվորներով, գործարանային վիթխարի շենքերով: Հյուսիս-արևմտյան մասում Չերեպովեցի շրջանում մանր գլուղացիական հետամնաց տնտեսություն է՝ պապական արորով: Յեվ նրա կողքին, նույն Հյուսիս-արևմտյան շրջանում, գտնվում է Վոլխովստրոյի հսկայական ելեքտրոկայանը, վորտեղ հարյուր մարդուց ել քիչ բանվորներ ըստ պատվորում են արդյունաբերական ամբողջ Լենինգրադի ելեկտրական ուժ մատակարարող մի հսկայական կառուցվածք: Այդպիսի համեմատություններ կարելի չեն չափազանց շատ բերել: Փորձենք մոտիկից դիտելու մեր յերկրի տըն-

տեսութիւնը և ծանոթանալու նրա զանազան մասերին:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԻՆԴ «Պարենհարկի մասին» գործը: Չե՛վԼ. քույրու՛մ, վոր գրված է նոր տնտեսական քաղաքականութեան սկզբում (1921 թ.), և դեռ դրանից ել առաջ 1918 թ., Լենինը մատնանշել է, վոր մեր յերկրում կա տնտեսական հինգ ձև. —

1. Նահապետական, այսինքն նշանավոր չափով բնական, գյուղացիական տնտեսութիւն.
2. Մանր ապրանքային արտադրութիւն (այս շարքին է պատկանում հացահատիկ ծախող գյուղացիների մեծամասնութիւնը).
3. Մասնատիրական կապիտալիզմ.
4. Պետական կապիտալիզմ.
5. Սոցիալիզմ:

Առանց բացատրութեան մեր ընթերցողները զժվարութեամբ կը յուրացնեն Լենինից վերցրած այս մեջբերումը: Բայց մենք կաշխատենք հաղթահարել զժվարութիւնները: Մենք կաշխատենք ընթերցողին որինականերով ծանոթացնել թված ձևերին, զիտել, թե ինչպիսի հատկանիշներ ունի այդ ձևերից յուրաքանչյուրը:

Տնտեսական ձևերը քննութեան առնենք այն կարգով, ինչ կարգով տվել է Լենինը: Սկսե՛ք նահապետական տնտեսութիւնից: Այդ ձևին մենք

ծանոթանում ենք Ձերեպովեցի նահանգի Տիւ-վինսկի գավառի Նեդաշեցկի գավառակի գյուղացիական տնտեսութեան միջոցով:

ՆԵԴԱՇԵՑԿԻ Ահա թե ինչպես է վարում ԳԱՎԱՌԱԿՈՒՄ. այստեղ իր տնտեսութիւնը գյուղացին:

«Վաճառքի համար գյուղացին վաճինչ չու-նի. նա այդպիսով իսկ զուրկ է, վորևէ բան գը-նելու հնարավորութիւնից և իր տան բոլոր կարիքները ստիպված է հոգալ աշնպես, ինչ-պես կարող է: Տունն ինքն է կառուցում բնա-նիքի ոգնութեամբ, արօրն ու ցաքանը ինքն է պատրաստում, տան կահ կարասին — համարյա-ամբողջը փայտից՝ իրենց պատրաստածն է, բա-ցի մի քանի ափսեից ու գավաթից. վոր մնա-ցել են նախապատերազմյան ժամանակներից:

Կավի ամանները պատրաստում են տեղում՝ տնաբույծ բրուտները, կաշին նույնպես պատ-րաստում են գյուղական կաշվեգործները ամենա-պրիմիտիվ (հետամնաց) ձևերով, կոշիկներն ել յուրաքանչյուր գյուղացի իր համար է կարում: Յեթե զիտելու լինենք շորերը, կը աւանենք վոր այստեղ ել գյուղը յոյա յե գնում սեփական ու-ժերով:

Հացն այստեղ կախում են շղթայածե կա-մերով, թեզր քամում են (երնում են) նույնպես

ձեռքով: Իհարկե, այդպես քամած հացահատիկների մեջ շատ փոշի, աղբ ե մնում և հսկայական ժամանակ ե կորչում: Ամբողջ գյուղում միայն մեկն ունի թեղ մաքրելու մեքենա, վորը ձեռք ե բերել 10 - 11 տարի առաջ *):

Բերենք այժմ նման մի որինակ հայկական իրականությունից:

«Արագածի լանջերում գտնվող Ղոնդազսազ գյուղում ապրում են քրդեր, վորոնք ունեն նահապետական տնտեսություն: Ապագուցելու համար վերցնենք այդ գյուղից Շաֆույի ընտանիք: Շաքրույի ընտանիքը բաղկացած ե 21 հոգուց, վորոնք բոլորն ել աշխատում են. տղամարդիկ զբաղվում են անասնապահությամբ ու հողագործությամբ, իսկ կանայք՝ տնային աշխատանքներով:

Տունը շինել են իրենք, գործիքներն ու տընային իրերը, կոշիկներն ու շորերը պատրաստել են իրենք: Փոխանակության հազվագյուտ դեպքեր են պատահում»:

Իհնչ բնորոշ հատկանիշներ ունի նկարագրված գյուղացիական տնտեսությունը:

*) Այս նկարագրությունը վերաբերում ե 1923 թվականին: Այժմ հավանական ե, վոր գյուղատնտեսությունը բարձրացել ե և այդ գավառակում, ու դրությունը փոխվել ե դեպի լավը:

Ամենից առաջ աչքի յե ընկնում տեխնիկայի չափազանց ցածր մակարդակը: Ամբողջ գյուղն ունի մի քանի մեքենա և այն ել ձեռք ե բերված 10—11 տարի սրանից առաջ: Արտադրության միջոցներն ինքնագործ, հատամնաց են, նըրանք մարդուց պահանջում են լարված աշխատանք, իսկ ոգտակար սըղյունք քիչ են տալիս: Հիշատակենք նաև այն, վոր արտադրության միջոցները, ինքնագործ արորն ու ցաքանը, առանձին գյուղացիների մասնավոր սեփականությունն ե:

Բայց նեղաշեցկի գավառակի տնտեսության ամենազխավոր հատկանիշն այն ե, վոր այդ սթեստությունն ապրանք չի արտադրում: Այսինքն՝ գյուղատնտեսության մթերքները չեն վաճառվում, ռուկա չեն հանվում: Նեղաշեցկի գավառակի գյուղացիական տնտեսություններն իրենք են արտադրում այն ամենը, ինչ իրենց անհրաժեշտ ե: Գյուղատնտեսական մթերքների ավելցուկը նըրանք չեն փոխանակում գյուղին անհրաժեշտ արդյունաբերական ապրանքներով: Նեղաշեցկի տնտեսությունը փակ տնտեսություն ե. նա չի շփվում ժողովրդական տնտեսության մյուս մասերին: Հենց այդ ե նահապետական տնտեսությունը, այսինքն՝ այնպիսին, վորն իր կարիքները հոգում ե սեփական արտադրության մթերքներով վորը վաճառքի, շուկայի համար չի արտադրում:

Լավ հիշենք այս վերջին, գլխավոր հատկանիշը և շարունակենք առաջ անցնել:

Այժմ քննենք Լենինի մատնանշած յերկրորդ ու յերրորդ ձևերը. — մանր ապրանքային արտադրությունն ու մասնատիրական կապիտալիզմը: ՅԵՐԿՈՒԴՅՈՒՂԱՅՈՒՆ «Գյուլացի Միկուլինի տըն»:

ՄԻԿՈՒԼԻՆԻ ՅԵՎ. տեսությունն ունի 4 դեպքեր: ՍԿՈՐՈՉԿԻՆԻ ՏՆՏԵ. յստին վարելահող: Նա ուսմոթՅՈՒՆԸ.

նի միայն մի ձի ու մի կով հողը մշակում է՝ ինքը Մեկուլինը, նրա կինը և 15 տարեկան վորդին: 10 տարեկան աղջիկը նույնպես ոգնում է տնտեսությունը: Միկուլինի խնամքի տակ է գտնվում նրա հայրը, վոր 80 տարեկան, աշխատանքի անընդունակ ծերունի յե:

Միկուլինը յերեք բատրակներ չի վարձում:

Միկուլինն ունի միայն մի գուլթան: Մտադիր է սերմնացան մեքենա գնելու: Հողը մշակում է հին ձևով՝ յեռադաշտով: Հաջող տարին ծախում է մոտ 80 փութ հաց: Բացի գրանից նա քաղաքի շուկան է հանում և բանջարեղեն, թռչուն: Ստացած փողով նա գնում է չիթ, յերկաթ: Խնայած գումարները հավաքում է սերմնացան մեքենա գնելու համար»:

Ահա և գյուղացի Սկորոչկինը:

«Սովը՝ Սկորոչկինին գողով առաջ տարավ: Սովի տարին 20 փութ հացով նա շարժիչ մե-

քենա գնեց: Նույն տարին նա ջրաղաց ել շինեց: Մշակելու համար այժմ ունի մոտ 50 դեոյատին հող. ջրաղացում վարպետն աշխատում է որական առնվազն 12-14 ժամ, ստանալով ամսական 15 փութ ալյուր: Բացի գրանից նրա մոտ «հացափոր» աշխատում է թոռը, վորի, հայրը ըսպանվել է գերմանական կռվում: Բավական է է տեսնել այս տղայի ցնցոտիները, նրա գունատ ու վախ դեմքը, վոր խիստ տարբերվում է իր հասակակիցների առողջ դեմքերից, համոզվելու համար, վոր կերած հացը շատ թանգ է նստում նրա վրա: Սկորոչկինը նրա մասին ասում է. «Յես այդ տղային հոգուս վարձքին եմ պահում ու կերակրում, նա չեի քիչ ու միչ ոգնում է տնտեսությունս»: Ինքը Սկորոչկինը տանը շատ սակավ է լինում, շրջագայում է շարունակ ջրաղացի գործերով, վաճառում է աշխատած հացը, գնում է նոր նյութեր՝ ջրաղացի մասեր ու տնային իրեր:

Նույն պատկերն է ներկայացնում հայկական իրականությունից վերցրած Նազարի ու Փիշոսի որինակը:

Լենինականի գավառի, Դ. գր. գավառամասի Թուրքի. Գյուլալարա գյուղում ապրում է Նազարը, վորի ընտանիքը բաղկացած է 21 անձից, ունի շնչապատական հող, ունի մի գույգ յե,

2 կով և մի եշ. ինքն ե ցանում իր հողը: Վոչ մի բատրակ չունի և վոչ վոքի չի շահագործում:

Տարվա վերջում չիթ, աղ, նավթ գնելու համար իր ցորենի ավելցուկը տանում ե շրջանային կենտրոնը: Այնտեղ նա փոխանակում ե կոոպերատիվում կամ ծախում և ստացած փողով գնում իր տնտեսության համար անհրաժեշտ ապրանքը:

Լենինականի 7-րդ գավառամասի Հաջի-Խալիլ գյուղում գոյություն ունի Փիլոս անունով մի կուլակ: Նա ունի 7 գույգ յեզ, 14 կով, 250 վոչխար, 4 մատակ, մեկ ջրաղաց, 100 փեթակ և այլն: Ունի միևնույն ժամանակ 7 բատրակ: 8 անձի համար նրան ընկնում ե միայն 10 դեսյատին հող: Բայց գյուղում գոյություն ունեն չքավորներ, վորոնք գուրկ լինելով գյուղատնտեսական գույքից, իրենց հողը մշակելու հնարավորություն չունեն: Ոգտվելով այդ դրությունից, Փիլոսն իր ինվենտարը տալիս ե գյուղացիներին, վորոնք Փիլոսի արտադրական միջոցներով աշխատելով, արդյունքի կես մասը տալիս են նրան:

Այժմ տեսնենք ինչ նմանություն կա մի կողմից Միկուլինի ու Սկորոչկինի (կամ Նազարի ու Փիլոսի), իսկ մյուս կողմից Նեդաշեցկի գավառակի (կամ Արագածի բրդական) տնտեսությունների միջև:

Նմանությունն այն ե, վոր թե առաջին և թե յերկրորդ դեպքում արտադրության սիջոցները տերերի մասնավոր սեփականությունն են կազմում:

Բայց նահապետական տնտեսության գլխավոր հատկանիշը Միկուլինի ու Սկորոչկինի մոտ մենք չենք գտնի: Հակառակ Նեդաշեցկի գավառակի գյուղացիների՝ Միկուլինն ու Սկորոչկինն իրենց մթերքների մի մասը վաճառում են: Սկորոչկինը վաճառում ե մեծ մասը, Միկուլինը՝ փոքր մասը: Միկուլինի ու Սկորոչկինի տնտեսություններն այլևս փակ տնտեսություններ չեն, ինչպիսին ե Նեդաշեցկի գավառակում: Իրենց հացի և այլ մթերքների միջոցով նրանք կապ են հաստատել յերկրի մնացած տնտեսության հետ:

Նրանց տնտեսությունն ապրանքային տնտեսություն ե, վորն աշխատում ե շուկայի համար (Սկորոչկինի տնտեսությունը մեծ չափով, Միկուլինի տնտեսությունը՝ փոքր չափով):

Բայց Միկուլինի և Սկորոչկինի տնտեսությունների միջև բավական տարբերություն կա: Յեթե Միկուլինի ձեռքն ընկներ մեր այս գրքույկը, նա թերևս ամենայն իրավամբ նեղանար. կասեր «Ի՞նչ եք ինձ Սկորոչկինին թայ անում, յես կյանքումս կուլակ չեմ յեղել»:

Յեվ իրոք, Միկուլինի տնտեսությունն աշ-

խառանքային տնտեսութուն և Միկուլինն ինքն եւ մշակում իր տնտեսութունը: Նա բաժարակներ չունի: Միենույն ժամանակ Միկուլինը վաճառում եւ իր ավելցուկի վորսը մասը: Այնպիսի արնտնտեսութունները, ինչպեսին Միկուլինինն եւ, Լենինը «մանր ապրանքային արտադրության» շարքն եւ դասում:

Իսկ Սկորոչկինն, ինքը շատ բիշ եւ աշխատում, նա միշտ շրջագայում եւ, և վաստակում ի նաւի վաճառ բանվորների—բաւակների աւխասանի: Վաստակած վորոյ Սկորոչկինն ընդարձակում եւ իր արտադրությունը, նոր բանվորներ եւ վարձում: Սկորոչկինը շահագործում եւ ուրիշի աշխատանքը, նրա տնտեսութունն աշխատանքային չեւ, ալ շահագործող, կապիտալիստական: Սկորոչկինը կապիտալիստ եւ, մանր կապիտալիստ, թեկ Սկորոչկինները սիրում են իրենց աշխատավոր անվանել: Այնպիսի տնտեսությունները, ինչպիսին Սկորոչկինինն եւ, Լենինը «մասնատիրական կապիտալիզմի» շարքն եւ դասում:

ՆԱԽԿԻՆ ՎԵՍՏԻՆ. Այժմ քննենք տնտեսական
ՀԱՌԻՋԻ ԳՈՐԾԱ. չորրորդ ձեւը—պետական կա
ՐԱՆԸ. պիտալիզմը: Դրա համար
անցնենք նախկին Վեստինհաուզի գործարանը:
«Նախկին Վեստինհաուզի գործարանը գլու-

նվում եւ Յարոսլավլ քաղաքում: Կոնցետինոն պայմանագրի իրավունքներով նա պատկանել եւ ամերիկյան և անգլիական կապիտալիստներին, վորոնք ալդ գործարանից մի ժամանակ մեծ յեկամուաներ են ստացել»:

Ինչպես հայտնի չեւ 1922 և նույնիսկ, 1923 թվին արգելակներէ (տորմազ) խիստ կարիք եր գապվում և ալդ գործարանն եր ԽՍՀՄ յերկաթուղիներին արգելակներ տալիս:

1923 թվին գործարանը մեծ պատվեր եր ստացել: Պատվերը ժամանակին կատարեց: Կատարեցին, իհարկե, վոչ թե կապիտալիստները, ալ մեր բանվորները: Կապիտալիստները միայն մի նպատակ ելին հետապնդում, այն ե՝ վորքան կարելի չեւ շատ վաստակել:

Հանկարծ ամերիկացիների գործելը վատ գնացին:

Նրանք կարծում ելին, վոր իրենք նույնպիսի պատվեր պիտի ստանան և 1924 թվին: Բայց բանվորական պետութունն ալիս արգելակներ չեւ չեւ գլում: Մոսկվայում արդեն աշխատում եր պետության սեփական գործարանը:

Գործարանի վարչության հաշիվները խառնվեցին: Կառավարիչը դեռ ու դեռ եր ընկնում, պատվիրողներ փնտրում: Նա նույնիսկ մտադիր

եր պատվերներ տալարկել ուրիշ յերկրներին՝
Եստոնիային, Լատվիային, բայց գլուխ չեկալ:

Իսկ գործարանը շարունակում եր աշխատել:

Այդ բոլորից բանվորների համար սև որեր
են սկսվում: Աստիճանաբար շտատները կրճատ-
վում են, աշխատավարձն ուշանում է: Բանվոր-
ների դրությունն որեցոր վատանում է:

Ի՞նչ հատկանիշներ ունի տնտեսական այդ
միավորը:

Առաջին յեզրակացությունը, վոր մենք ա-
նում ենք Վեստինհաուզի կոնցեսիոն գործարա-
նում, այն է, վոր այդ գործարանում ներկայացված է
յերկու դասակարգ: Բանվորական ամբողջ մաս-
սայի դեմ կանգնել է կապիտալիստների ներկա-
յացուցիչը, նա աշխատում է վորքան հնարավոր
է (ի հաշիվ բանվորների) շատ փող վաստակել:

Հանձին գործարանի տեսչի՝ (դիրեկտորի)
բանվորները տեսնում են իրենց դասակարգային
թշնամուն: Մենք այդ թշնամուն դեռ հանդուր-
ժում ենք, վորովհետև բանվոր դասակարգը դեռ
չի կարող մշակել յերկրի բոլոր հարստություն-
ները: Մենք աչալուրջ կերպով հետևում ենք,
վորպեսզի կոնցեսիոնները կատարի այն բոլոր
պարտականությունները, վոր նա հանձն է առել
բանվորական պետության հանդեպ:

Այստեղ, ինչպես տեսնում ենք, նմանու-
թյուն է ստացվում Վեստինհաուզի գործարանի
և Սկորոչկինի տնտեսության միջև: Յեվ կոնցե-
սիոնները և Սկորոչկինը շահագործում են ուրիշի աշ-
խատանքը: Ճիշտ է, Սկորոչկինը միայն 2 մշտական
բանվոր ունի, իսկ կոնցեսիոնները մինչև մի քանի
հարյուրը: Բայց դրանից գործի ելությունը չի
փոխվում. թե՛ աջտեղ և թե՛ ախտեղ կապիտա-
լիստը հարստանում է բանվորների վարձու աշ-
խատանքի հաշվին, թեպետ և Սկորոչկինը յերբեք չի
յել յերազել, վոր բանվորների շահագործման մեջ
ինքը պարոն Հոլլգմերտշենի (Վեստինհաուզի
գործարանի կառավարչի) ընկերն է:

Սակայն այս անգամ ել տնտեսական այդ
յերկու միավորները բոլոր կողմերով նման չեն
իրար: Կոնցեսիոնների գործարանի և կուլակ
Սկորոչկինի տնտեսության մեջ տարբերությունը
չափազանց մեծ է:

Այդ գործարանը պատկանում է պետության,
նս կապիտալիստին տրված է միայն ժամանա-
կավորապես՝ պետության համար շահավետ պաշ-
մաններով: Վերստինհաուզի գործարանում կա-
պիտալիստն աշխատել է պետության հսկողու-
թյան տակ:

Այնքան ժամանակամիջոցում, վորքան ժա-
մանակով տրված է կոնցեսիան, կոնցեսիոնները

պարտավոր ե կատարել արտադրական վորոշ
ծրագիր, արտադրութիւնից վորոշ հատկացումներ
պիտի անի հուգուտ խորհրդային պետութեան:
Այն ժամանակ, յերբ կոնցեսիոները, վորը վեցրել
եր Վեստինհաուզի գործարանը, չկարողացավ
կատարել կոնցեսիայով հանձն առած պարտակա-
նութիւնները, պետութիւնը յետ վեցրեց գոր-
ծարանը: Սկորոչկինի տնտեսութեան վերա-
բերյալ այդպիսի անմիջական հսկողութիւն չկա
պետութեան կողմից, չկա և պայմանագիր նրա
և պետութեան միջև: Զրադացը նրա սեփականու-
թիւնն է: Նա ինչքան էլ իր գործը վատ տանի,
նրա ջրադացը չեն խլի: Պետութիւնը միայն պա-
հանջում է Սկորոչկինից, վոր վճարի սահմանված
հարկերը, և միայն այդ հարկերի միջոցով է, վոր
պետութիւնը սահմանափակում է նրա շահա-
դիտական ախորժակը:

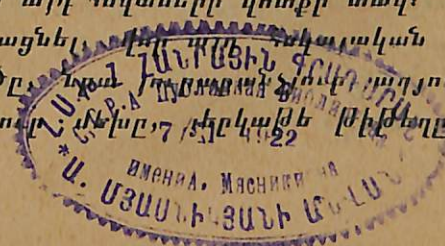
Այսպես ուրեմն, Վերստինհաուզի գործարա-
նում, ինչպես և յուրաքանչյուր այլ կոնցեսիա-
յում, կապիտալիստը ստիպված է աշխատել պե-
տութեան անմիջական հսկողութեամբ, վորովհետև
ձեռնարկութիւնը պետութեան սեփականութիւնն
է: Հենց դա է տնտեսական այդ միավորի ամե-
նագլխավոր առանձնահատկութիւնը: Ահա թե
ինչու Վերստինհաուզի գործարանը պետք է դա-

սել տնտեսական այն ձևին, վոր Լենինն ան-
վանել է պետական կապիտալիզմ

ՍՏԱԼԻՆԻ ԱՆՎԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ. Մեզ մնում է
միայն քննել տնտեսական հինգերորդ՝ սոցիալիս-
տական ձևը, և մենք ավարտած կլինենք մեր
յերկրում գոյութիւն ունեցող տնտեսական ձևերի
քննութիւնը:

Ահա Ստալինի անվան գործարանը (Գոնեցի
ավազանում). Ստալինի անվան գործարանը պատ-
կանում է պետութեան: Գործարանում աշխա-
տում է 15 հազարից ավելի բանվոր: Այդ հսկա-
յական գործարանի մասին գաղափար կազմելու
համար բերենք հալոցային վառարանների աշխա-
տանքների նկարագրութիւններէից մեկը. —

«Հալոցային վառարանների վիթխարի զանգ-
վածները յերկաթե կողելով համարյա մինչև
յերկինք են բարձրանում: Ստորոտից մինչև կա-
տարները նրանք ծածկված են յերկաթե թիթեղ-
ներով: Նրանց ծալրերը թեթև ձևում են, ինչ-
պես հրաբուխների բերաններ: Մարդիկ, ձիերը,
սալերը, շոգեշարժերը, վազոնները յերկաթուղա-
գծի հողաթումբը — ամեն ինչ խաղալիքի տեսք է
ստանում այդ հսկաների վտռի տակ: Դժվար է
պատկերացնել, որ այն հսկայական ու ճնշող
զանգվածը, որով յարմարեցնում են յայդուր, յու-
րաբանչուր, յերկաթե թիթեղը, ամեն

ինչ պատրաստված ե մըջուն — մարդու ձեռքով, վոր աչքան չնչին ու վողորմելի յե իր իսկ ըստեղծագործութեան տուալ:

Յեվ այդ մըջունները արագ-արագ կիտում են հանքը, կոկոր, հողեցնող նյութը, և ապա՝ շոգեմեքենան մի ակնթարթում այդ բոլորը բարձրացնում ե դեպի վեր և լցնում հրեշի շիկացած լերախը: Յեվ այդ աժդահան անընդհատ կլանում ե տառնյակ, հարյուր հազարավոր փթեր»...:

Ստալինի անվան գործարանում գործադրվում են տեխնիկայի վերջին նվաճումները: Աշխատում են կատարելագործված մեքենաներ, վորոնք ունեն բարձր արտադրողականութուն: Արտադրութունը համարյա ամբողջովին մեքենայացրված ե, այսինքն ձեռքի աշխատանքը փոխարինված ե մեքենայով:

Այնպիսի գործարաններում, ինչպիսին ե Ստալինի անվան գործարանը, մարդու աշխատանքը միայն մեքենայի ղեկավարութեանն ե հանգում:

Չնայած, վոր գործարանում կան հսկայական թվով համընթացութուններ ու արհեստանոցներ, այնուամենայնիվ նա կազմում ե արտադրական մի ամբողջութուն: Հսկայական թվով բանվորներին յուրաքանչյուրն ունի իր վորոշ աշխատանքը, նրանցից ամեն մեկը գործարանի մի փոքրիկ պտուտակն ե:

Ծանոթանանք փոքր ինչ այդ գործարանի մոտ անցյալին: Գործարանը ապրել ե քաղաքացիական պատերազմի ծանր տարիները: Սալիտակ գվարդիականները բոլոր ուժերով ձգում եին Գոնեցի ավազանը կտրել Խորհրդային հանրապետութունից: Յեվ գործարանը շատ անգամ ե ձեռքից ձեռք անցել:

— Գիտե՞ք, — ասում եին սալիտակները բանվորներին, — ձեր ընկերների մի մասը գնացել ե կարմիր բանակը, իսկ մյուս մասը մնացել ե պաշտպանելու որինավոր տերերից գողացված գործարանը:

Բանվորները ստիպված եին կրելու ցրտի ու քաղցի սաքսափները: Բայց բանվորների հիմնական կորիզը, այնուամենայնիվ, գործարանը չթողեց: Քանի վոր, այդ ձեռնարկութեան վրա բանվորները նախում եին, վորպես իրենց դասակարգի նեցուկի, ամբողջ վրա: Քաղաքացիական պատերազմը վերջանալուց հետո գործարանը կենդանութուն ստացավ և տարեցտարի ավելացնում ե իր արտադրութունը:

Բերենք բանթղթակցի մի փոքրիկ նկարագրութունը գործարանային բանվորների պատգամավորական ժողովի մասին: «Ձեկուցում ե գործարանի տեսուչը, մի հին բալլանիկ բանվոր, խոսում ե արտադրութեան նվաճումների մասին: Բար-

ձրացել ե յուրաքանչյուր բանժորի արտադրողականութիւնը: Իջել ե ինքնաբերէր: Գլխավոր թերութիւնն առ այժմ աշխատանքի դադարներն են, վորոնք յերբեմն տեղի յեն ունենում բավորների պատճառով»:

Դեռ գեկուցողը խոսքը չէր ավարտել: 20 հոգուց ավելի ցուցակագրվել են ընդիմախոսելու: Բանվորները բանավիճում, քննադատում են վարչութիւնը: Այսինչ տեղ անփութութիւնն ե նկատվում, մի ալ տեղ պարզապէս անտնտեսարարութիւն:

Յեզ յերբ նստած լսում ես այդ ճառը, քեզ համար շատ բան հասկանալի յե դառնում:—Այդպէս կարող են խոսել միայն նրանք, ովքեր ըզգում են, վոր իրենք են գործի տերը, նրանք, վորոնց համար գործարանը սոսկ գոյութիւնն աղբյուր չե, ալ սրտին մոտիկ, հարազատ մի գործ, վորի մասին մտահոգված են, վորի զարգացման համար աշխատում են համառորեն»:

Ինչ յեզրակացութիւնն կարող ենք անել այս նկարագրութիւնից: Ինչո՞ւ յենք յենք Ստալինի անվան գործարանը սոցիալիստական անվանում: Ամենից առաջ՝ այստեղ չկա արտադրութիւն միջոցների մաս ավոր սեփականութիւն:

Մասնատիրական-կապիտալիստական (Սկորոչկինի) և մանր-ապրանքային (Միկուլինի) կամ

նահապետական տնտեսութիւնն մեջ (Նեդաշեցկի գաւառական) արտադրութիւնն միջոցները մասնավոր սեփականութիւնն են կազմում: Պետական կապիտալիստական ձեռնարկութիւններում կապիտալիստը ժամանակավորապէս (մինչև պետութիւնն հետ կնքած պայմանագրի ժամանակը լրանալը) արտադրութիւնն միջոցների տերն ե: Իսկ Ստալինի անվան գործարանում արտադրութիւնն միջոցները պատկանում են բանվորական պետութիւնը, այսինքն՝ ամբողջ բանվոր դասակարգին:

Միւս հատկանիշն ել այն ե, վոր Ստալինի անվան գործարանում ներկայացված ե միայն մեկ դասակարգ՝ բանվոր դասակարգը: Արտադրութիւնը կառավարում ե բանվոր դասակարգն իր պետութիւնն միջոցով: Վեստինհաուզի գործարանում բանվորները հանձին կոնցեսիոներ տեսչի տեսնում են իրենց դասակարգային թշնամուն: Իսկ Ստալինի անվան գործարանում նրանք տեսչի վրա նայում են, վորպէս բանվոր դասակարգի գործակատարի վրա, ոգնում են տեսչին, վորպէսզի նա կարգի բերի արտադրութիւնը: Այստեղ կապիտալիստ չկա, վորպիսզի հարստանա վարձու բանվորների հաշվին: Բանվորներն աշխատում են իրենց համար, իրենց արդունաբերութիւնն, իրենց պետութիւնն համար: (Պետական

ձեռնարկություններ ժամին ավելի մանրամասնորեն կը խոսենք զրուցի ընթացքում):

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՁԵՎԵՐԻ Այդպէս ուրեմն, մենք ծախնորձ ԿՈՂՄԵՐԸ նոթացանք հինգ տարբեր տնտեսական միավորներին: Նրանցից յուրաքանչյուրը հանդիսանում է Լենինի թված տնտեսական ձևերից վերևի մեկը:

Ինչպէս ելինք մենք վորոշում տնտեսական այս կան ալն ձևը: Մենք քննութիւն ելինք առնում, թե տեխնիկայի ինչ աստիճանի վրա յե կանգնած տնտեսութիւնը, ում են պատկանում արտադրական միջոցները, ով է կառավարում արտադրութիւնը, ներկայացված է միայն բանվոր դասակարգը (ինչպէս Ստալինի անվան գործարանում), թե իրար դեմ կանգնած են չերկու դասակարգ (ինչպէս Վեստինհաուզի գործարանում), ինչպիսի կապ կա տվյալ տնտեսութեան կամ ձեռնարկութեան և մնացած տնտեսութեան միջև: Արդյոք, պարփակված է ինքն իր մեջ տվյալ տնտեսական միավորը (ինչպէս Նեդաշեցկի տնտեսութիւնը) թե՞ փոխանակութեան միջոցով կապված է մնացած տնտեսութեան հետ:

Գիտելիքների այն պաշարով, վոր մենք ըստացանք առանձին որինակների ուսումնասիրութիւնից, կրկին վերադառնանք Լենինից վերցրած մեջբերման, վորի մասին մենք հիշեցինք զրուցի

սկզբում: Հերթով կանգ առնենք յուրաքանչյուր տնտեսական ձևի վրա և արդեն ամփոփ կերպով նշենք նրանց բոլոր հատկանիշները:

ՆԱՀԱՊԵՏԱԿԱՆ Այս ամենահետաձգ տնտեսական ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ կան ձևի որինակը մեզ տվեց Նեդաշեցկի գավառակը: Ինչպէս իմացանք, այս տնտեսութիւնն իր բոլոր կարիքները հոգում է իր սեփական արտադրութեամբ և շուկայի համար չի արտադրում: Բնական տնտեսութիւնը ապրանք չի փոխանակում մյուս տնտեսութիւնների հետ:

Հետզհետե, յերբ զարգանում է ժողովրդական տնտեսութիւնը, յերբ զարգանում է ապրանքների փոխանակութիւնը, մեզանում բնական տնտեսութիւնն արդեն անհատանում է: Այժմ, հավանական է, վոր Նեդաշեցկի գավառակի տնտեսութիւնն արդեն դատարել է բնական տնտեսութիւն լինելուց և սկսել է ապրանք արտադրել շուկայի համար: Ամենից հաճախ բնական տնտեսութեանը մենք հանդիպում ենք ԽՍՀՄ ծայրամասերում՝ հետաձգ ազգութիւնների մեջ:

ՄԱՆՐ ԱՊՐԱՆԲԱՅԻՆ Սրա որինակը մեզ տալիս է ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ: Ղյուղացի Միկոլինի տնտեսութիւնը: Դա աշխատանքային տնտեսութիւնն է, վորը չի շահագործում ուրիշի աշխատանքը:

տանքը՝ բայց իր մթերքների մի մասը վաճառում է և ստացած զբաղով ձեռք բերում իր տնտեսութեան համար անհրաժեշտ ապրանք: Մեր յերկրում գյուղացիական տնտեսութիւնների ճնշող մեծամասնութիւնը Միկուլինի տնտեսութեան պէս են, այսինքն մանր ապրանքային տնտեսութիւններ են:

Զաւագանց մեծ սխալ կը լիներ այն տնտեսութիւնները, ինչպէս Միկուլինի տնտեսութիւնն է, կապիտալիստական համարել, ասելով, թէ բանի վոր Միկուլինը մանր սեփականատեր է, ուրեմն նա կապիտալիստ է: Լենինը միշտ զգուշացնում էր նման սխալից: Գյուղացիական աշխատանքային տնտեսութիւնը, վորն իր արտադրութեան ավելցուկը վաճառում է, բայց չի ոգտվում մշտական վարձու աշխատանքից, վոր մի զեպքում չի կարելի շահագործող, կապիտալիստական համարել: Այնպիսի աշխատանքային տնտեսութիւններ, ինչպիսին Միկուլինի տնտեսութիւնն է, մեր գյուղերում մեծամասնութիւն են կազմում, տնտեսական այդ ձևը գերիշխողն է մեր գյուղում:

ՄԱՍՆԱՏԻՐԱԿԱՆ Մենք այս ձևին ծանոթանալու համար Սկորոչկինի տնտեսութեան միջոցով: Այս ձևին պատկանող տնտեսութիւնները շահագործող են, այստեղ շահագործ-

վում է վարձու աշխատանքը: Ստացած չեկամուտը կապիտալիստի գրպանն է մտնում:

Սկորոչկիններ շատ կարելի յե գտնել թէ գյուղերում և թէ քաղաքներում:

Գյուղերում նրանք կուլակներն են, առևտրականները, վաշխառուները կամ հարստացած տրեսանագործները, վորոնք մի շարք վարձու բանվորներ ունեն:

Քաղաքում տնտեսական կապիտալիստը ամենայն դեպքում կերպով հանդես է գալիս առևտրի ասպարիզում, մասնավոր կապիտալն առանձնապէս ուժեղ է մանրածախս առևտրում: Բայց նա խցկվում է նաև մանր արդշունաբերութեան մեջ:

Գյուղում այնպիսի կուլակային — կապիտալիստական տնտեսութիւնները, ինչպիսին Սկորոչկինի տնտեսութիւնն է, համեմատած գյուղացիական տնտեսութիւնների ընդհանուր քանակի հետ, փոքր տոկոս են կազմում:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՄ Մենք այդ տնտեսութեան ՏԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ թիւեր ծանոթացանք նախկին Վեստինհաուզի գործարանի միջոցով: Այդ տնտեսութեան մեջ գոյութիւն ունի բանվորական աշխատանքի շահագործում: Նա մասնավոր կապիտալիստական տնտեսութիւնից տարբերվում է նրանով, վոր արտադրութեան միջոցները

պետութեան են պատկանում, իսկ ձեռնարկութեան գլուխն է կանգնել կապիտալիստը: Նա այդտեղ տիրում է պետութիւնից ժամանակավորապէս վարձով վերցրած արտադրական միջոցներին: Կապիտալիստն այդտեղ աշխատում է պետութեան հսկողութեամբ: Տնտեսական այդ ձևին են պատկանում բոլոր կոնցեսիաները, մասնավոր վարձակալական ձեռնարկութիւնները:

Պետական կապիտալիստական տնտեսութիւնը Խորհրդային Միութեան մեջ բիշ է զարգացել: Մեր յերկրի կոնցեսիոն կապիտալի գումարն ընդամենը 38 միլիոն է: Կոնցեսիոն ձեռնարկութիւններում աշխատող բանվորների թիվն ընդամենը հասնում է 50 հազարի:

ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ Տնտեսութեան այս ձևին է ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ. պատկանում ամենից առաջ պետական արդյունաբերութիւնը: Մեր բերած որինակներում այդ ձևի ներկայացուցիչն էր Ստալինի անվան հսկայական գործարանը: (Մեզ մոտ Հայաստանում՝ «Արարատ»-գործարանը): Նրա գլխավոր հատկանիշն այն է, «վոր և՛ արտադրութեան միջոցները և՛ այն հողը, վորի վրա կառուցված է ձեռնարկութիւնը և թե՛ ամբողջ ձեռնարկութիւնը պետութեանն է պատկանում»: (Լենին): Այդ ձեռնարկութիւնները հանձին խորհրդային իշխանութեան՝ պատկանում են բանվոր

դասակարգին: Այդ գործարաններում ներկայացված է միայն մեկ դասակարգ, բանվոր դասակարգը, վորն իր պետութեան միջոցով ղեկավարում է արտադրութիւնը:

ՊԱՅՔԱՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ Մենք ծանոթացանք ՏԱՐԲԵՐ ՁԵՎԵՐԻ ՄԻՋԵՎ տնտեսական հինգ ձևերին: Մենք քննութեան առանք նրանցից յուրաքանչյուրն առանձին: Սակայն սխալ կը լիներ կարծել, վոր այդ տարբեր ձևերը գոյութիւն ունեն իրարից միանգամայն անկախ՝ առանձին-առանձին:

Յեւ կյանքում իսկապէս վոր այդպէս չէ: Մեր տնտեսութեան առանձին մասերն իրար հետ շփման մեջ են մտնում, ձգտում են հաղթահարել մեկը մյուսին: Մեր տնտեսութիւնը մի տեղում կանգնած չի մնում, շարունակ փոփոխութեան են յենթարկվում նրա առանձին մասերը:

Վերցնենք, որինակի համար, Միկուլինի տնտեսութիւնը: Կարող է պատահել, վոր Միկուլինին կը հաջողվի փող հավաքել, մշտական աշխատանքի համար նա բատրակներ կը վարձի, և նրա տնտեսութիւնն աշխատանքայինից կը դառնա մասնավոր կապիտալիստական: Ներաշնչեցի գավառակի գյուղացիները միշտ ել այդպիսի փակ տնտեսութիւն չեն վարելու: Կարող է պատահել, վոր նրանք արդեն սկսել են արտադրել շուկայի

համար: Յեւ Նեդաշեցկի դավաճակի նախնական տնտեսությունը պետք է դասվի մանր ապրանքային տնտեսության շարքը:

Պետական արդյունաբերությունը, վոր սոցիալիստական շինարարության հիմքն է, ստիպված է լինում կապ հաստատել մասնավոր առևտրականի, ախինքն՝ կապիտալիզմի ներկայացուցչի հետ: Պետական ու կոոպերատիվ առևտուրը դեռ բավականաչափ զարգացած չեն իրենց ապրանքներն անմիջաբան սպառողին մոտեցնելու համար և հաճախ հարկ է լինում գիմելու մասնավոր առևտրականի ծառայությանը:

Տնտեսական զանազան ձևերը ներհյուսված են իրար հետ և կոմունա են իրար դեմ: Կոմուն գլխավորապես տեղի յե ունենում տնտեսության սոցիալիստական և կապիտալիստական տարրերի միջև:

Թե գյուղական կուլակը, կամ քաղաքի առևտրականը, թե կոոպերացիայի մեջ խցկված խորթ տարրը, բոլորն ել կոմուն են մեր ժողովրդական տնտեսության սոցիալիստական մասի դեմ: Կուսակցության տնտեսական ամբողջ քաղաքականության նպատակն է, ապահովել տնտեսության սոցիալիստական մասերի աստիճանական հաղթանակը տնտեսության մյուս ձևերի նկատմամբ: Պետական խոշոր արդյունաբերության ղեկավա-

րությամբ բանվոր դասակարգը ձգտում է վերակերտելու յերկրի ամբողջ տնտեսությունը: Առանձնապես կարևոր է վերկերտել աշխատանքային (մանր – ապրանքային) հողագործական տասնյակ միլիոնավոր տնտեսությունները: Ջանազան Սկորոչկիններ ձգտում են իրենց հետևից տանել աշխատանքային գյուղացիական տնտեսությունը: Մեր խնդիրն է՝ այնպես անել, վոր գյուղական տնտեսությունն ընթանա սոցիալիստական ուղիով:

Այդ գործում խորհրդային պետությանն ոգնում է այն հանգամանքը, վորնրա ձեռքին են զբաղվում տնտեսության այսպես կոչվող ինխող բարձունքները (այս խոսքը առաջ է յեկել ռազմական կյանքում, վորտեղ, իշխող են կոչվում այն բարձունքները, վորոնց զբաղվելով արդեն, հեշտությամբ կարելի յե ուբակոծել ամբողջ շրջակայքում գտնվող հակառակորդին):

Իսկ վորոնք են բանվոր դասակարգի պետության ձեռքում գտնվող տնտեսական բարձունքները:

Դրանք են. —

1) Խոշոր սոցիալիստական պետական արդյունաբերություն.

2) Ազգայնացրած հող.

3) Տրանսպորտ.

4) Բանկեր և վարկ.

5) Արտաքին առևտրի մենաշնորհ:

Իր ձեռքում ունենալով այդպիսի կարեւոր-
րազույն դիրքեր, պետութիւնը կարող և վոչ
միայն չվախենալ մասնավոր կապիտալի աճու-
մից, այլ և կարող է գյուղացիական բաժան-բա-
ժան մանր տնտեսութիւնը վերակերտել: Այս
խնդրում հսկայական ծառայութիւն է մատու-
ցում և կոոպերացիան, վորի մասին մենք կը
պատմենք հետագա զրույցներից մեկում, վոր-
տեղ կխոսենք այն մասին, թե տնտեսական ինչ-
պիսի քաղաքականութիւն է վարում մեր կու-
սակցութիւնը:

ՀԱՐՅԵՐ

1. Տնտեսական վճիռ ձեռն է պատկանում
այն ձեռնարկութիւնը, վորտեղ դու աշխատում
ես:

2. Ինչո՞ւ պետական խոշոր արդյունաբերու-
թիւնը մեր տնտեսութեան առաջավոր մասն է
հանդիսանում:

3. Ժողովրդական տնտեսութեան վճիռ մա-
սերն են պետական կապիտալիզմին պատկանում:

4. Ինչո՞ւ այնպիսի տնտեսութիւններն, ինչ-
պիսին Միկուլինինն է, չի կարելի կապիտալիս-
տական անվանել:

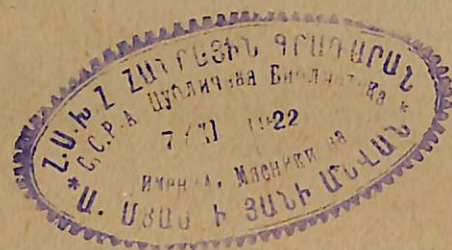
5. Ինչո՞ւ է արտահայտվում տնտեսական
զանազան ձևերի միջև տարվող պայքարը:

ԱՇԽԱՏԱՆՎ

1. Գրիր կամ պատմիր այն մասին, թե պե-
տական ի՞նչ խոշոր գործարաններ գիտես դու:

2. Մյուս ընկերներիդ հետ միասին կազ-
միր «մեր յերկրի տնտեսական հինգ ձևերի» աղ-
յուսակը: Աղյուսակի ձախ կողմում գրիր ձևերի
անունները, աջ կողմում՝ այդ ձևերի գլխավոր
հատկանիշները:

3. Յեթե կապ ունիս գյուղի հետ, պատմիր
թե ի՞նչ տիպի տնտեսութիւններ կան այնտեղ:

ԳԻՆՆ Ե 12 ԿՈՊ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0193371

28498